

Laterna magi ka

První multimediální divadlo na světě slaví padesáté výročí. Navzdory své výjimečnosti však scéna jako samostatný subjekt ke konci roku zanikne.

Kouzelný cirkus, 1977, režie Šorm, Švankmajer a Srnec **Rendez-vous, 2005, režie Jean-Pierre Aviotte**

Graffiti, 2002, choreografie Zuska, Kuneš, Bubeníček

Mořské vlny vydávají dvě vejce, ze kterých se nelíhnou ještěři nebo žáby, ale dva klauni. Ocitáme se v neobyčejném cirkuse, v jehož šapitó se odehrává zázračné dobrodružství na cestě za tajemnou krásou Venuše, snový příběh dobra i zla, lásky i nenávisti, štěstí i neštěstí. Pestrý kolotoč barev, dech beroucí taneční scény, velkolepé filmové projekce, ale také pantomima a černé divadlo. To vše v dokonalém synchronu a perfektní souhře. Představení Kouzelný cirkus režisérů Evalda Šorma, Jana Švankmajera a Jiřího Srnce mělo v Laterně magice premiéru v roce 1977. Hraje se dodnes a blíží se k 6000. repríze.

Jak to začalo

Režisér Alfréd Radok, scenárista Miloš Forman, architekt Josef Svoboda a další významní tvůrci stáli u zrodu uměleckého programu s názvem Laterna magika, kterým se prezentovala československá kultura na Expu 58 v Bruselu. Do té doby nevídané propojení dění na scéně s filmovými projekcemi mělo nečekaný úspěch, návštěvníci byli fascinováni, stály se fronty.

Zcela mimořádná odezva jako by přímo vybízela k založení samostatné scény se stálým souborem, která by úspěšný nápad dále rozvíjela. Název Laterna magika (neboli kouzelná svítilna, což byl jeden z vůbec prvních promítacích přístrojů) si ponechala a stala se součástí Národního divadla – v čele s uměleckým šéfem Alfrédem Radokem. Českou premiéru slavila 9. května 1959 v budově paláce Adria na rohu Národní a Jungmannovy ulice.

Základní fungování Laterny magiky vymezili Alfréd Radok a Josef Svoboda následovně: „Projekce nemůže být jen pohyblivou kulisou nebo jen vytvářet zdání skutečnosti. Film zůstane tím, čím je, tedy filmem, a jeviště jevištěm. Těžít se bude jen z toho, jak se spojí obsah dějů na scéně s akcí na filmovém plátně.“ Pozdější vývoj digitálních technologií myšlenku v mnohém obohatil, podstata ale přetrvávala dodnes.

Kouzelný cirkus

Rendez-vous

Graffiti

Argonauti, 2005, režie Petr Čepický

*Pestrý kolotoč barev,
dech beroucí tanec,
velkolepé projekce...*

Casanova, 1995, režie Juraj Jakubisko

CODE 58.08, 2008, režie Michal Cimela, Jan Loukota

Multimediální představení jsou přístupná pro všechny – bez ohledu na věk či národnost. Film, tanec ani pantomima nevyžadují znalost konkrétního jazyka, možná i proto se vždy Laterna magika výrazně zaměřovala na turisty a zájezdové programy. Je zřejmě mezinárodně nejznámějším českým divadlem – snad každý zahraniční turista si přeje mít v seznamu zážitků z Prahy, že „byl v té slavné Laterně magie“.

Ti dějepisně vzdělanější si možná vybaví také výrazný – ač nedivadelní – moment této scény: 21. listopadu 1989 poskytla své prostory v paláci Adria jako zázemí nově vzniklému Občanskému fóru. V divadle tehdy přespávali mimopražští disidenti, konaly se tiskové konference a diskuse, vyráběly se letáky. Zkrátka, psala se historie.

Jeden počín za druhým

Za padesát let existence uvedla Laterna magika na třicet originálních představení a náročných experimentálních projektů. Propojení filmu a jeviště stále rozvíjela, rozšiřovala, cizelovala. Přibírala nové žánry, využívala další média (v roce 1990 byla v představení Minotaurus poprvé použita počítačová animace), zapojovala inovační inscenační postupy. A pomáhaly jí přitom ty nejpovolnější umělecké osobnosti: Jiří Trnka, Evald Schorm, Rudolf Rokl, Jiří Šlitr, Jan Švankmajer, Elmar Klos, Jiří Srnec, Zdeněk Mahler, Juraj Jakubisko, Ján Roháč... Zvyšovala se také úroveň baletu a důraz na soudobý tanec.

V roce 1984 Laterna magika přesídlila do budovy Nové scény Národního divadla. O osm let později se stala nezávislou příspěvkovou organizací.

A co Laterně magie přinesl vstup do třetího tisíciletí? Z úspěchů je třeba vyzdvihnout například inscenaci Argonauti v choreografii Jana Kodeta, kterou si u divadla výslovně objednal olympijský výbor pro zahájení letních olympijských her 2004 v Řecku. Pokud jde o umělecké postupy, Laterna magika vždy držela krok

Film, tanec, pantomima... Sdělení přístupná opravdu všem bez rozdílu

Argonauti (nahore),
Casanova (uprostřed),
CODE 58.08 (dole)

s dobou, takže přizvala ke spolupráci mladé talentované videoartisty a „digitální“ umělce (z nich například nedávný absolvent AVU Jakub Nepraš patří k absolutní evropské špičce ve svém oboru). Jejich specifický vizuální jazyk přinesl inscenacím Laterny magiky nový impuls.

Další oběť krize?

Výlučnost, originalita a mezinárodní uznání ovšem ještě nemusejí znamenat finanční bezstarostnost. Ekonomická krize, která zasáhla svět, se nevyhnula ani Laterně magie. Divadlo, které si na sebe dříve dokázalo vydělat, poškodil hlavně úbytek turistů mířících do Prahy. Výrazný finanční propad už samo nedokáže zastavit, stejně jako ministerstvo kultury, které je jeho zřizovatelem. Řešení? Ministerstvo Laternu magiku k 31. prosinci 2009 zruší a začlení ji – jako před padesáti lety – pod Národní divadlo. Na Nové scéně by se pak měly střídát všechny soubory Národního divadla. A to je také důvod, proč Laterně magie neprodlouží nájemní smlouvu na Novou scénu, která vyprší už v červnu.

Je to jako bludný kruh, jakási slepá ulička. K tomu, aby mohla budova Nové scény fungovat podle těchto představ, potřebuje totiž rekonstrukci – zejména kvůli špatné akustice. Ředitel Laterny magiky Petr Tošovský naznačuje, jak by pak Nová scéna fungovala: „Laterna by se měla podílet zhruba na třetině termínů Nové scény, druhou třetinu by představovala představení souborů Národního divadla a třetinu termínů by obstarávaly pronájmy a vlastní projekty Nové scény, která bude po rekonstrukci samostatným produkčním útvarem v organizaci Národního divadla.“ Smutná pointa tkví ale v tom, že na rekonstrukci momentálně nejsou peníze. A tak se prostě uvidí.

Laterně magie nezbývá než doufat, hrát, dokud to jde, a také slavit. S tím začala už na podzim – premiérou Cocktail 008, pásmem ukázek z jejích nejpůvodnějších inscenací. A výročí si ještě připomene 20. května speciálním galavečerem. ■